

Kreivin klientit ja suurvallan rakentajat

Marko Hakanen: Vallan verkostoissa. Per Brahe ja hänen klienttinsä 1600-luvun Ruotsin valtakunnassa. Jyväskylän yliopisto 2011. 214 s.

Kreivi Per Brahe oli drotsi, valta-neuvos ja oikeusvaltion rakentaja, vanhoillinen aristokraatti ja tinkimätön isänmaan palvelija, jonka ajattelussa aatelin ja valtion etu samaistuivat toisiinsa. Väitöskirjassaan Marko Hakanen tutkii mahtavan kreivin klienttiverkostoja, joiden avulla Brahe käytti valtaa niin Tukholmassa kuin kaukana Suomessakin.

Aihe on tärkeä. Klienttisuhteiden merkitys uuden ajan valtion toiminnalle tunnustetaan nykyään yleisesti, mutta syvällisesti aiheeseen porautuvaa tutkimusta on vähän.

Hakanen on valinnut lähemmän tutkimuksen kohteeksi Brahen taloudellisia etuja Suomessa valvo- neen Henrik Corten, kansliassa työskennelleen Nils Tungelin, kuolemaantuomitun historioitsijan Arnold Johan Messeniuksen sekä Turun Akatemian professorit Anders Thuroniuksen ja Mikael Wexionius-Gyldenstolpen.

Näiden miesten värikkäiden ja tragikoomistenkin elämänvaiheiden kautta piirtyy esiin kuva siitä, millaista oli olla Brahen klientti. Hakanen kuvaa arvokkaalla tavalla klienttien toimintastrategioita ja sitä, miten klienttisuhteet kutoutuivat osaksi 1600-luvun ihmisen elämää. Myös klienttinä olemisen varjopuolet saavat sijansa, ja tutkimuksesta käy hyvin ilmi, että klientin arvo patronukselleen perustui ensi sijassa hänen hyödyllisyyteen- sä.

Hakanen työ perustuu lähteiden lähilukuun ja huolelliseen lähdekrii- tiikkiin. Kirjeretoriikan analyysi on kunnianhimoista. Hakanen ei juu- tu pohtimaan, olivatko klienttien uskollisuudenvakuuttelut ”totta”, vaan kuvaa sitä, miten kirjeiden ja retoriikan avulla järjestelmää pi- dettiin koossa.

Hankkimalla palvelukseensa pä- teviä klienttejä Brahe saattoi sekä kehittää valtakuntaa että valvoa omia etujaan. Hakanen kuvaa ansiokkaasti patronus–klientti-suhteiden merkitystä informaatiokana- vana. 1600-luvulla tiedonkulun puutteet muodostivat suuren on- gelman vallanpitäjille. Klienttensä kautta Brahe sai tietoja niin sotata- pahtumista kuin omien läänitys- tensä asioista, kanslian juoruista puhumattakaan. Klientin välityk- sellä vähäisemmässä asemassa olevat alamaiset pystyivät myös saamaan yhteyden Braheen ja kruunuun kätevämmän kuin viralli- sen byrokraatin kautta.

Klienttijärjestelmä on hyvin vai- kea tutkimuskohde. On vähintään- kin haasteellista kuvata ilmiötä, joka ilmiselvästi on olemassa mut- ta jonka kuvaamiseen aikalaisilla on vähän sanoja ja joita vaikeasti tulkittava retorinen symboliikka vielä hämärtää. Itse järjestelmä oli myös joustava ja muuttui yhteis- kunnan mukana. Se esimerkiksi mukautui vaivatta työvoimapulan ajasta tilanteeseen, jossa työvoi- masta oli ylitarjontaa, kuten Haka- nen toteaa.

Hakanen tutkimuksen ongelmat liittyvät käsitteisiin ja työn historial- lisen kontekstin rakentamiseen. Hakanen määrittelee työssään klienttijärjestelmän käsitteitä yhä uudelleen. Ongelmana on, että määrittelyt ovat osin epäselviä ja jopa hiukan ristiriitaisia. Vallan kä- sitettä ei määritellä lainkaan, vaika sana esiintyy otsikossa. Keskei- siin valtateorioihin kuuluu olennai- sena osana vallan resurssiluonteen ja valtasuhteiden luonteen määrit- tely. Vallan ja vallan verkostojen

käsitteitä olisikin tullut analysoida; se olisi tuonut työlle käsitteellistä ryhtiä.

1600-luvun ihmisille oli olemas- sa patronuksia ja klienttejä, mutta ei heidän muodostamaansa ”ver- kostoa”. Se on tutkijan luoma analyysimenetelmä, jonka avulla piirretään esiin vallankäytön ra- kenteita. Tämä olisi pitänyt tuoda tutkimuksessa selvemmin esille.

Hakanen kirjoittaa paljon ver- koston resursseista ja mainitsee esimerkiksi, että klientit olivat ”osa näkymätöntä verkkoa, joka pitäisi huolen omistaan.” Klienttien suhteestaan saama hyöty oli kuitenkin peräisin Brahelta ja perustui Bra- hen asemaan ja hänen ylhäisiin suhteisiinsa. Klientit olivat siis riip- puvaisia kreivin, eivät klienttiver- koston resursseista. Hakanen ko- rostaa työssään itsekkin sitä, millai- seen hätätilaan patronuksen me- nettäminen klientin ajoi. Kun ”ver- kosto” ei tuossa tilanteessa tarjon- nut turvaa, voi kysyä, mikä merki- tys klienttien välisillä suhteilla yli- päätään oli.

Vaikka Hakanen toisaalta antaa ymmärtää, että verkoston yhden osan toimimattomuus saattoi joh- taa koko systeemin romahtami- seen, hän myös osoittaa että näin ei tapahtunut: Arnold Johan Mes- seniuksen maanpetosskandaali tai Nils Tungelin sotkut kansliassa ja yksityiselämässä eivät horjuttaneet Brahen klienttiverkosta tai vie- neet muiden klienttien uskotta- vuutta.

Hakanen ei juuri analysoi Bra- hen poliittista vaikutusvaltaa ja tutkimusasetelman historiallinen konteksti jää sirpaleiseksi. Tutki- mus sijoittuu Brahen aktiivisiin vuosiin 1600-luvun taitteen mo- lemmille puolille. Hakanen kuiten- kin kirjoittaa laajasti 1500-luvun tapahtumista ja käsittelee niitä enemmän kuin 1600-luvun puoli- välin poliittista ilmastoja, joka oli Brahen toiminnan kannalta keskei- nen. Tulee vaikutelma, että kirjoit- taja on keskittynyt niin intensiivi-

sesti suurvalta-ajan klienttijärjestelmän synnyn ja perusteiden analyysiin, että vauhti on ikään kuin loppunut kesken ja työn ajallisen loppupuolen nitominen historialliseen kontekstiin on jäänyt kesken. Esimerkiksi Arnold Johan Messeniuksen kohtalon analyysi jää puolitiehen, koska 1650-luvun poliittista tilannetta ei käsitellä.

Hakasen olisi kannattanut valita yhdeksi tapausesimerkiksi joku poliittisesti merkittävässä asemassa oleva alemman aatelin edustaja. Nämä olivat aristokraateille kaikkein tärkeimpiä klienttejä, sillä 1600-luvulla alempi aateli haastoi aristokratian ja oli lopulta mukana kaatamassa sen poliittista ja taloudellista ylivaltaa. Nyt Hakanen väittää tutkimuksessaan kysymyksen siitä, miksei aristokratia massiivisesta klienttijoukostaan huolimatta onnistunut säilyttämään valta-asemaansa.

Hakanen on joutunut tutkimusta tehdessään laatimaan kokonaiskuvaa aihepiiristä, josta tiedetään vähän – osin etenemään suoraan kartoittamattomassa viidakkossa. Apua on ollut vain muutamista melko pintapuolisista pohjoismaisista julkaisuista ja kansainvälisistä tutkimuksista, joiden tulokset ovat vaikeasti sovitettavissa Ruotsin valtakunnan oloihin. Marko Hakasen väitöskirja onkin tärkeä puheenvuoro siinä historian-tutkimuksen kentässä, joka tarkentaa kuvaa suurvallan rakentamisesta ja sitä myötä koko modernin valtion synnystä pohjolassa.

– MIRKKA LAPPALAINEN